ASOS JOURNAL
The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 15, Eylül 2015, s. 226-235

Mahmut GÜNGÖR[1]

Mehmet Fatih ÖZDEMİR[2]

Fadim AKÇA[3]

BEYPAZARI İLÇESİ GELENEKSEL ERKEK GİYİM KÜLTÜRÜ

Özet

Anadolu'nun her köşesi ayrı güzelliktedir. Kimi yerde doğal güzellikler, tarihi ve kültürel güzelliklerle birleşmektedir. Beypazarı, Ankara'nın yanı başında zengin ve renkli bir kültüre sahiptir. Beypazarı ve civarında sırasıyla Hititler, Frigler, Galatlar, Romalılar, Selçuklular ve Osmanlılar yaşamıştır. Evliya Çelebinin hayran kaldığı, geçmişten günümüze kültürel mirasını, doğal ve tarihi özelliğini koruyup yaşatmaya çalışan bir ilçedir. Birçok kültüre ev sahipliği yapması yönüyle, somut ve somut olmayan kültürel mirasına sahip çıkma çabasıyla Beypazarı, önemli kültür turizmi merkezlerindendir. Beypazarı'lılar milli adetlerine çok düşkündür. Kadınlar normal günlerde modern kıyafetler giyerken düğünlerde kadife veya atlas üzerine gümüş sırma işlemeli elbise giyerler. Başlarına gümüş sırmadan işlemeli çevre, bellerine altın kemer takarlar. Bu zamana kadar yapılan akademik çalışmalar kadınların bu gösterişli giyimlerinin tanıtılması üzerine yoğunlaşmıştır. Geleneksel erkek giyimi ve kültürü üzerine fazla değinilmemiştir. Bu çalışma Beypazarı geleneksel damat giyimi ve geleneksel günlük erkek giyim kültürünü tanıtmak ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak amacıyla yapılmıştır. Veriler Beypazarı literatürü, projeler, müze incelemeleri, yerli halk görüşleri, kamera ve fotoğraf çekimleriyle derlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, Beypazarı, Giyim, Geleneksel Erkek Giyimi.

[1] Yrd. Doç. Dr., İpek Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü, mgungor@ipek.edu.tr

[2] Öğr. Gör., Gazi Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Kuyumculuk ve Mücevher Bölümü, mfozdemir@gazi.edu.tr

[3] Öğr. Gör., Gazi Üniversitesi, Polatlı Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Görsel İşitsel Teknikler ve Medya Yapımcılığı Bölümü, fakca@gazi.edu.tr

BEYPAZARI DISTRICT MEN'S TRADITIONAL CLOTHING CULTURE

Abstract

Every corner of Anatolia has its own unique beauty. Natural beauty converges with historical and cultural beauty in some places. Beypazari, located near Ankara, has a rich and vibrant culture. Consecutively, Hittites, Phrygians, Galatias, Romans, Seljuks and Ottomans have lived in and around Beypazari. It is a district that had fascinated Evliya Chalabi. It has managed to maintain and conserve the cultural heritage and its natural and historical features from past to present. By accommodating many cultures, and endeavoring to preserve concrete and non-concrete cultural heritage, Beypazari is one of the significant cultural tourism centers. Residents of Beypazari are faithful to their national customs. While women wear modern clothing in ordinary days, they wear clothing with silver threads embroidered on velvet and satin fabric for wedding ceremonies. They wear silver thread embroidered handkerchief on their heads and a gold belt on their waists. Academic works carried out until present have mostly focused on the promotion of these fascinating clothing types. So far, little attention has been given to the men's traditional clothing and culture. This work has been carried out in order to promote traditional groom wear and men's traditional everyday clothing culture in Beypazari and to ensure that these are passed on to the future generations. All data have been compiled by using Beypazari literature, projects, museum observations, views of native residents, camera and photograph shootings.

Keywords: Cultural Heritage, Beypazarı, Clothing, Traditional Men Clothing,

GİRİŞ

Giyim insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanların giyim gereksinimi, ilk çağlarda doğanın etkilerinden korunma olarak ortaya çıkmıştır. İnsanlar soğuktan korunmak için av hayvanlarının postlarını, sıcaktan korunmak için ise çeşitli bitkilerle bedenlerini korumaya çalışmışlardır. Sonrasında kıyafet insanların hayatlarında bir sosyal gereksinim ve süslenme aracı haline dönüşmüştür (Bayraktar 1995:1).

Giyim; takı, aksesuar, makyaj, saç şekli, ayakkabı gibi geniş bir alanda ele alınır. Giyim kültürü, coğrafi şartlar, cinsiyet, yaşam biçimi, inanç ve kültür etkisi ile tarih boyu değişmiştir. Kültürel öğeler geleneksel giyim tarzına yansıyarak, hiyerarşik yapı, ekonomik durum, toplumsal statü, meslekler ve çalışma alanları insanların giyim biçimini belirlemiştir (Türkoğlu, 2002: 22; Artun, 2012).

Beypazarı geleneksel erkek giysileri, yakın yörelerle benzerlik gösterse de kendine has dokuması ve dikimi gibi özelliklerle dikkati çekmektedir. "Adı üzerinde beylerin pazarı" şeklinde ifade edilen yörede, el sanatlarının çeşitliliği ve işçiliğinin kalitesi nedeniyle tercih edilme sebebi olmuştur. Beypazarı'lı ustalar ve yöre halkı tarafından, dönemin tanınmış isimlerine de hizmet ettiği söylenmektedir.

Beypazarı geleneksel erkek giyim tarzları, örf ve adetleri, sosyal davranışları Ankara yöresinden daha çok Bursa ve özellikle Kütahya yöresine benzemektedir. Uzun yıllar bu beyliklerin yönetiminde kalmasının etkileri görülmektedir (Ertuğrul vd. 2008).

Beypazarı İlçesi

Beypazarı ilçesi, Ankara'nın yüz kilometre batısında İstanbul- Ankara yolu üzerindedir. Genel olarak engebeli bir araziye sahiptir (Şener, 1976:35). Evliya Çelebi seyahatnamesinde Beypazarı'ndan bahsederken haftada bir gün süslü ve güzel bir pazar kurulduğunu, her türlü kıymetli eşyanın satıldığını ve halkının gelirini tiftik keçisinden üretilen sof ipliğinden sağladığını ayrıca halkın çoğunluğunun bilgin olduklarından ve rengarenk sof kıyafetler giydiklerinden bahsetmiştir (Cankara, 2009:50).

Beypazarı ilçesi; Hitit, Frig, Galat, Roma, Selçuklu ve Osmanlı imparatorluklarının egemenliği altında kalmıştır. Beypazarı Roma döneminde Ankara-İstanbul ile Bağdat arasında önemli geçit yolu olarak kullanılmıştır ve piskoposluk merkezidir. Önceleri ismi "Lagania" dır. Sonrasında Osmanlıya geçmesiyle adı Dinar Hezar veya Germiyan Hezar'ın kısaltmalarından yola çıkarak kasabayı fetheden beyin anısına Bey Hazari olarak değişmiştir. Bölgede büyük bir Pazar yeri kurulmasıyla adı Beypazarı olarak anılmaya başlanılmıştır (Şener, 1976:8).

Beypazarı ilçesi Ankara'nın yakınında geçmiş medeniyetlerin, tarihi İpek Yolunun üzerinde, Selçuklu ve Osmanlı mimarisiyle, geçmiş kültür zenginliklerini yaşayan ve hala yaşatan bir kültür ve doğa müzesidir (Cankara, 2009: 18).

Beypazarı halkı örf ve adetlerine çok düşkündür. Giyimi ve yemeği sever. Kadınlar normal günlerde modern kıyafetler giyerken düğünlerde kadife veya atlas üzerine gümüş sırma işlemeli elbise giymektedir. Başlarına gümüş sırmadan işlemeli çevre, bellerine altın kemer takmaktadır (Şener, 1976: 80).

Beypazarı İlçesi Geleneksel Erkek Giyimi

Eskiden (Yerli halk görüşlerine göre 1950'lere tekamül eden yıllardır) ayakkabı, elbise, çorap, gömlek vb kıyafetler mevsimlik olarak kullanılmamıştır. Giysilerin ömrünü uzatmak için her türlü onarım yapılmış aile bireyleri arasında büyükten küçüğe kalması sağlanmıştır. Erkek ceketleri (sakav) ters yüz ettirilip (tornistan) tekrar giyilmiştir. Eskiyen kısımlar kumaşın desenine ve rengine göre örülerek tamir ettirilmiştir. Bu nedenle 50'li yıllara kadar örücülük mesleği diye bir meslek dalı mevcuttur. Şapkacılar şapkanın kalıbını çıkartmayı ters yüz etmeyi öğrenmiş ve şapkaların ömrü uzatılmıştır. Eskiyen şapkalardan terlik yüzü yapılmıştır (Torun, 2012: 521).

Geleneksel erkek giyimi; içe giyilenler ve dışa giyilenler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Ertuğrul vd. 2008).

İçe Giyilen Kıyafetler

1. Göynek
2. İç Donu

Dışa Giyilen Kıyafetler

1. Gömlek (Mintan)
2. Yelek
3. Yağlık

4. Ceket
5. Şapka
6. Pantolon
7. Kuşak
8. Kundura
9. Sarı Pabuç (yemeni)
10. Tiftik Çorap
11. Gıcırdaklı Potin (mes)

İçe Giyilen Kıyafetler

1. **Göynek:** Yaklaşık elli, altmış yıl öncesinde tisor kumaştan yapılır. Yakasız ve gömlek koluna bilezik yapılır. Kolun ağzı 15cm. açık kalır ve abatura yapılır. Kol ucu dar olur ve tek düğme dikilir. İsteğe göre kol ağzı manşetli olur. Yörede genellikle bilezikli gömlek kolu tercih edilir. İsteğe göre yırtmaç yapılır. Yaz için giyilen gömleklerde, gömlek pantolon üzerine salınacağı için, iki yandan 12 cm. biyeli yırtmaç yapılır; günümüzün spor gömleği görevini görür (M. BİLGİÇ ile kişisel iletişim,17 Şubat 2015). Evlerde el dokuması ile yapılan ipek, keten ve basmalardan üretilir. Elde çırpma dikişiyle dikilir. İpek ketenden mamül göynekler gelin gömleğidir. Göynekler uzun kollu ve kapalı yakalıdır. Göynek boyu kalça hizasıdır. Göynekler hem kadın hem erkek tarafından kullanılır(Z.BAYRAKTAR ile kişisel iletişim, 16.02.2015).
2. **İç Donu:** El dokuması ipek, keten ve basmadan tercihe göre yapılır. Önü iki ya da üç düğmeli, beli uçkurlu bir kıyafettir (E. ÖNDİN, ile kişisel iletişim, 15 Şubat 2015).

Dışa Giyilen Kıyafetler

1. **Gömlek (Mintan):** Yakasız, kol ucu dar, manşetli ve biyeli yırtmaçlıdır. (M.Z. BAYRAKTAR ile kişisel iletişim, 16.02.2015).
2. **Yelek:** Yelek, yörenin erkek giyiminde, vazgeçilmez bir parçadır. Beypazarı yeleğinin sırt kısmı astarlı, önü beş düğmelidir. Fakat isteğe ve ölçüye göre altı düğme de olabilir. Genellikle altı ceplidir. İki göz cebi, iki alt cep ve iki tane de iç cep yapılır. Yeleğin önü merinos veya hereke kumaştan, arkası ipek astardan yapılır ve toka takılır. Günlük kıyafetlerde kullanılan bir diğer yelek külhanbeyi yeleğidir. Bu yelek tercihe göre iki ya da üç düğmeli olur. Ön ucu sivri, arkası astarlı ve kuşaklıdır. Köstekli saat yeleğin tamamlayıcı bir parçasıdır. (M. BİLGİÇ ile kişisel iletişim,17 Şubat 2015). Beypazarı yeleğinin sırt kısmı astarlı, önü beş düğmeli ve iki cepli olanları da vardır. Günlük kıyafetlerde kullanılan bir diğer yelek külhanbeyi yeleğidir. Külhanbeyi yeleği iki düğmeli, ön ucu sivri, arkası astarlı ve kuşaklıdır. Yeleklerin önemli aksesuarı köstekli saatlerdir.
3. **Yağlık:** Cebe ya da gömleğin altına konulan kaşkol tarzı işlemeli aksesuardır. 75cm. uzunluğunda, 20 cm. genişliğinde kaput bezinden yapılan mendilin büyüğüne yağlık denir. Erkeklerin abdest aldıktan sonra el, yüz kurulamak amacıyla kullandıkları; kayınpedere

olmazsa olmaz eşyalardan biridir. Genellikle yelek altında kalacak şekilde, sol omuz üzerinde, katlanarak taşınır (M. BİLGİÇ ile kişisel iletişim,17 Şubat 2015).

4. **Ceket:** Erkek ceketine sakav denir. (M.Z. BAYRAKTAR ile kişisel iletişim, 16 Şubat 2015).Siyah tiftik keçisinden üretilen tepme keçe kumaştan üretilmiştir. Önden üç düğmeye sahip kapalı cepli ve arka kısmı yırtmaçlıdır. Cekette en çok 2-3 düğme kullanılır, Tek ceket kurvazi (Kuruvaze) 2 düğme veya tek düğmelide olabilir. (H. PEK ile kişisel iletişim,16 Şubat 2015).
5. **Şapka:** Şapka devriminden sonra Beypazarı'nda şapka kullanımı yaygınlaşmıştır. Sekiz ve 5 köşeli vizyerli şapkalar kullanılmıştır. 5 köşeli kasket saman pazarı diye anılmaktaydı. (H.DİZMAN ile kişisel iletişim, 17 Şubat 2015).
6. **Pantolon:** Siyah tiftik keçisinden üretilen tepme keçe kumaştan üretilmiştir. Önden düğmeli ve patletlidir. Paçası düğmeli ve düğmelerin görünmemesi için patletlidir. Pantolona takılan kemer en az 3 parmak genişliğindedir. (H.PEK ile kişisel iletişim, 16 Şubat 2015).
7. **Kuşak:** Dağ köylerinde bele sarılan ve uzunluğu 8-12 metre olan bir karış eninde kıl kumaştan mamül kuşaklar kullanılmıştır. El dokuması pamuklu kumaştan mamül olanları da vardır. Kuşakların işlemeli kısımları önden aşağı doğru sallanmaktadır. (E. ÖNDİN ile kişisel iletişim, 16 Şubat 2015).
8. **Kundura:** Uç kısmı sivri, arkası kapalı ve topukludur. Ön kısmı parlak siyah rugan veya vaki denilen bir maddeden üretilmiştir. Arka kısmı köseleden mamuldür. Kışın kaymayı önlemesi açısından tabana kabana çivisi çakılıdır. (H.YANAN ile kişisel iletişim, 16 Şubat 2015).
9. **Sarı Pabuç:** Sarı renkli köseleden mamül arkası açık, ucu sivri çarıktır. (H. ÇAĞLAR ile kişisel iletişim, 23 Şubat 2015).
10. **Tiftik Çorap:** Fengire ile eğirilen yünden ya da tiftikten, beş şişle örülür. Topuk, uç ve boyun kısmı kınalı ve nakışlı yapılır (H. GÜNGÖR ile kişisel iletişim, 15 Şubat 2015).
11. **Gıcırdaklı Potin (mes):** Hakiki vidala dana derisinden yapılır. Tabanı kösele olur. Taban astarı esnek olması için vakide den (derini incesi) yapılır. Çok hafiftir. Sadece dikiş yapılır. İç astarı hakiki miflondur. Ayağa koku ve yakma yapmaz. Gıcırdak istenirse, Vakide ile kösele arası kalan boşluğa, tabanda parmak uçlarının geldiği yere taban köselesi ıslakken (kaçabırık) yani 2 cm. uzunluğunda üçgen şeklinde, ağaç çivi ile delinir. Ağaç kivi kuru olur, ıslağa geldiğinde şişme yapar ve sağlamlaşır kendini bırakmaz. üçgen meşinin kenar kısımlarına yapıştırıcı sürülerek ayak parmaklarının altında kalacak yere yapıştırılır. Üç-dört şerit kesilir ve aralarına gaz yağı dökülür. Sonra aşağıdan yukarıya doğru kösele tamamen kapatılır. Ökçe yapılarak tabana dikiş atılır. Bu işlem yürüdükçe ses çıkarmasını sağlar . Kunduranın içine giyilir, günümüzde lastik ayakkabıların içine giyilmektedir. Kundura ile birlikte giyildiğinde galiş potin adı verilmektedir. Tabanında yer alan ahşap çivilerin yürürken çıkardığı sesten dolayı gıcırdaklı potin olarak adlandırılmaktadır. (Ü. ARSLAN ile kişisel iletişim, 17 Şubat 2015).

Beypazarı Geleneksel Erkek Kıyafeti Örnekleri

Beypazarı geleneksel erkek kıyafetleriyle ilgili bire bir günümüzde de kullanılan kıyafetler Beypazarı Kültür ve Tarih Müzesi, Yaşayan Müze ve yöre halkından derlenen örnekler ve kitre bebek üzerine uygulama örnekleri aşağıda verilmiştir.

Fotoğraf 1: Şapka Önden Görünüş (Uzunoğlu, 2013)

Fotoğraf 2: Şapka Üstten Görünüş (Uzunoğlu, 2013)

Fotoğraf 3: Şapkalar (Dizman, 2015)

Fotoğraf4: Pantolon Ön (Yaşayan Müze Beypazarı, 2015)

Fotoğraf 5: Yelek Ön (Yanan, 2015)

Fotoğraf 6: Pantolon Arka (Yaşayan Müze Beypazarı, 2015)

	
Fotoğraf 7: Yelek Arka (Yanan, 2015)	**Fotoğraf 8:** Çorap (Güngör, 2015)
	
Fotoğraf 9: Yelek (Uzunoğlu, 2013)	**Fotoğraf 10:** Pantolon (Uzunoğlu, 2013)

	
Fotoğraf 11: Pantolon Paça Ayrıntısı (Uzunoğlu, 2013)	**Fotoğraf 12:** Galevre(Yemeni)(Çağlar, 2015)

Fotoğraf 13: Damat Kıyafeti (Ertürk vd. 2008)

Fotoğraf 14: Günlük Kıyafet (Bediz vd. 2008)

Fotoğraf 15: Günlük Kıyafet Ayrıntı (Bediz vd. 2008)

Fotoğraf 16: Günlük Kıyafet Ayrıntı (Bediz vd. 2008)

Fotoğraf 17: Günlük Kıyafet Arka Görünüş (Bediz vd.2008)

Fotoğraf 18: Günlük Kıyafet Yan Görünüş (Bediz vd.2008)

Sonuç

Sonuç olarak, yöre halkının ve terzilerin görüşlerine göre, yörenin geleneksel erkek giyimini diğer yörelerden ayıran en önemli özelliklerden biri ustalıktır. Kıyafetler dikilirken, kişinin tarzına, isteğine, beline, omzuna, koluna göre ölçü alınır; hatta sol kol ile sağ kol ölçüsünün kimi insanda farklı olduğu ve bütün bunlar dikkate alınarak yapıldığını söylemişlerdir. Ayrıca yörede kullanılan geleneksel kıyafetler, genelde elde ve muntazam şekilde dikilmişlerdir.

Geçmiş kültürümüzün, örf ve adetlerimizin kısacası yaşantımızın ifadesinin bir parçası somut mirasımız geleneksel kıyafetlerimizin, geçmişten günümüze aktarılması ve yeni işlevlerle gelecekte yaşatılması yeni nesiller için önemlidir. Beypazarı geleneksel erkek giyim kültürünün derlenmesi ve dokümante edilmesi bu yönüyle önem arz etmektedir. Daha önceleri yapılmış birçok çalışmayla Beypazarı kadınlarının gösterişli geleneksel kıyafetleri üzerinde durulmuştur. Bu çalışmayla Beypazarı ilçesi geleneksel erkek kıyafetlerinin özellikleri, kumaşı ve modeline ait bilgiler derlenmiş, fotoğraflanmış, günümüz ve gelecek nesillere bilgi kaynağı olması bakımından dokümante edilmiştir. Geleneksel erkek kıyafetlerinden ve ayrıntılarından yola çıkılarak modern tasarımlarla giyim kültürümüz yaşatılabilir veya yeni tasarımlara kaynak oluşturabilir.

KAYNAKLAR

ARTUN, Erman (2012), "Adana Ve Osmaniye Halk Kültüründe Giyim- Kuşam Geleneği" http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_giyim_kusam.pdf; (Erişim: 19.03.2012)

BAYRAKTAR, Fatma (1995), Giyim, 10. Baskı. Ankara: Sim Matbaacılık.

BEDİZ, Nesrin; ERTUĞRUL, Mürşide; GÜNAL, Gülay (2008), Beypazarı Yöresel Günlük Erkek Kıyafeti, Folklorik Kitre Bebek Yapımı, Beypazarı Kaymakamlığı ve Beypazarı Lisesi

CANKARA, Mustafa (2009), İpek Yolunda Bir Kültür Otağı Beypazarı Çok Özel Bir Coğrafyada Bir Doğa Müzesi, 1. Baskı, Ankara: Bey Ofset

ERTÜRK, Gülten; SAĞLAM, Perihan; KAYABAŞI, Gülay (2008), Beypazarı Yöresel Damat Kıyafeti, Folklorik Kitre Bebek Yapımı, Beypazarı Kaymakamlığı ve Beypazarı Lisesi

ŞENER, Yaşar (1976), Beypazarı Tarihte ve Bu Gün, 2. Baskı, Ankara: Öğretmenler Matbaası.

TÜRKOĞLU, Sabahattin (2002), Tarih Boyunca Anadolu'da Giyim Kuşam, İstanbul.

TORUN, Ethem; TORUN, Ali (2011), Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı, 2. Baskı. Ankara: Öncü Basımevi.

KAYNAK KİŞİLER

Beypazarı'lı Muhtarlar Heyeti, (18.02.2015), ANKARA

Ethem ÖNDİN, Beypazarı'lı Eski Gömlekçi, Nakliyeci (16.02.2015), ANKARA, Doğum :1941

Hamide GÜNGÖR, Karaven Köyü, Beypazarı'lı Ev Hanımı, (15.02.2015), ANKARA

Hamdi PEK, Terziler Odası Başkan Vekili-Beypazarı'lı Terzi, (16.02.2015), ANKARA, Doğum:1942

Hasan YANAN, Beypazarı'lı Emekli Gömlekçi, (16.02.2015), ANKARA, Doğum:1927

Hayati DİZMAN, Beypazarı'lı Kasketçi (17.02.2015), ANKARA, Doğum:1942

Hayati ÇAĞLAR, Beypazarı'lı Kunduracı (23.02.2015), ANKARA, Doğum:1935

Mustafa Zeki BAYRAKTAR, Beypazarı'lı Gömlekçi, (16.02.2015), ANKARA, Doğum:1944

Mehmet BİLGİÇ, Beypazarı'lı Terzi, (17.02.2015), ANKARA, Doğum:1942

Ünal ARSLAN, Beypazarı'lı Dikici ve Kunduracı, (17.02.2015), ANKARA, Doğum:1960

Nevzat UZUNOĞLU, (2013), Beypazarı Belediyesi Basın Yayın Birimi, Tanıtım Ofisi, ANKARA.